

Befrielsesgudstjeneste

Arninge kirke den 4. maj 2022

Prædikant Henrik Gade Jensen

I maj 1945 kort tid efter Tysklands kapitulation vendte den engelske officer Michael Thomas hjem til Berlin. Han var engelsk soldat, havde været med siden Normandiet, men var født og opvokset i Berlin som tysk jøde, flygtede i 1939 til England, og blev nu en værdifuld sprogofficer for de britiske tropper, fordi tysk var hans modersmål.

Sin erfaring efter gensynet med Berlin sammenfattede han i sætningen: "Ingen har nogensinde været nazist her".

For de da allierede tropper efter krigen og kapitulationen skulle begynde et retsopgør, var det ikke så lige til. For selvom Hitler blev tiljuble op gennem trediverne og langt ind i krigen, og alle tyskere stemte på ham, så var det ikke muligt efter krigen at finde nogen, der havde støttet nazismen.

Der var medlemmer af partiet, *Parteigenossen*, men de var alle sammen blevet tvunget til medlemskab – sagde de.

Jeg har lige købt en tyk tysk bog, 550 sider, en videnskabelig afhandling, som sammenligner en lang række tyskere, som blev nazister, med deres selvopfattelse og retsopgør efter krigen ved at undersøge hvordan de reagerede efter krigen. Og resultatet af undersøgelsen er, at der blev løjet så meget som muligt, fuldkommen frit og mere end syv heste kan rende. Alle undskyldte sig med, at de var blevet presset ind i partiet, ingen havde gjort det frivilligt, og det var slet ikke udtryk for sympati med nazismen.

Det var der selvfølgelig mange gode grunde til, hvis man ville overleve med job og karriere i efterkrigstidens Tyskland, men samtidigt gjorde de amerikanske besættelsesstyrker det klart, at urigtige oplysninger blev straffet hårdt.

Efter krigen blev resultatet af afnazificeringen i Tyskland, at der kun var ganske få promiller skyldige i befolkningen. Langt de fleste var medløbere i alle afskygninger. Man gjorde som naboen.

I sine erindringer fortæller den tidligere tyske forbundspræsident Joachim Gauck, der var præst i Rostock i DDR-tiden, at han spurgte sine forældre, hvorfor de ikke

gjorde modstand. Hvorfor fandt de sig i det alt sammen? Hvorfor gjorde de ikke modstand mod jødeudryddelserne?

Hvor til forældrene svarede: jo, vi vidste jo godt lidt, flere og flere jøder forsvandt fra Rostock, så var den familie og så den næste, men vi ville ikke generalisere ud fra enkelttilfælde.

Det er jo altid pænt ikke at generalisere, men nogle gange skal vi drage konklusioner på egne erfaringer og udbasunere noget generelt!

X

Krig er ikke kun forfærdeligt for de fysiske lidelser, som pådrages. Mennesker dør, lider, mister lemmer og bliver krøblinge, eller får traumer for resten af livet.

Krig er også forfærdeligt rent mentalt, fordi krigen udstiller menneskets opportunisme, løgnagtighed, tilpasningsparathed og kamæleonsagtige natur. Krig er vendekåbernes legeplads.

"I krig er sandheden altid det første offer", sagde den græske historiker Clio allerede 400 år f.v.t.

Men også på den en meget mere raffineret måde, end vi selv tror.

Peter Øvig Knudsen har i sine bøger om besættelsen berettet om, at de danskere der stod på den forkerte side under krigen, f.eks. meldte sig til Østfronten, efter krigen ikke kun løj om deres aktiviteter overfor omgivelserne, men også over for sig selv så effektivt, at de til sidst selv troede, at de havde været på den rigtige side.

Det lyder absurd og paradoksalt.

Mennesker kan åbenbart godt fortrænge det ubehagelige så effektivt og systematisk, at de kan overbevise sig selv om, at de aldrig har gjort eller ment andet end det i dag.

Derfor er en tidsånd også et så mærkeligt fænomen. Altså at vi i tiden, lige nu, føler et voldsomt pres for at mene noget bestemt og tage afstand fra noget andet, det gælder også i dag, det gælder til enhver tid, det gælder især unge mennesker i deres sensible ungdomsår.

Men bagefter, når tidsånden er forduftet, blevet en tidligere tids ånd, så er der få eller ingen, der vil vedkende sig den. Jeg var ikke med, det var de andre. Jeg var kun

med som iagttager. Eller jeg var med, men det var kun fordi, det skulle man, det betød ikke noget.

Ofte er der ikke noget liv udenfor tidsånden andet end isolation og marginalisering. Er du ikke som kammeraterne, må du leve som Robinson Crusoe.

X

Vi kan konstatere, at det var ikke muligt at opspore en nazist i Tyskland efter 1945. Pist borte var de. Og dem, der havde papir på det, var det alligevel ikke rigtigt. Sagde de.

Den franske general De Gaulle sagde, at i 1940 var alle franskmændene imod ham og i 1945 var de alle for ham. Det samme folk havde ændret holdning 180 grader uden selv at ane det.

Den revolutionære Rosa Luxembourg sagde engang, at "folket kan både udvise den usleste fejhed og den vildeste heroisme".

Sådan var det også i Danmark. Da Danmark blev besat i 1940, var der stor forsigtighed og samarbejdsvillighed. Vi vidste jo ikke, hvem der ville vinde krigen. Kun få enkelte talte verbalt imod den tyske besættelse, og de blev fængslet af dansk politi. Men i maj 1945 var vi alle frihedskæmpere og havde også alle været det hele tiden.

I 1942 opfordrede den danske statsminister Vilhelm Buhl til at angive sabotører, de var landsforrædere. I maj 1945 var samme Vilhelm Buhl på ny statsminister og hylkede sabotørerne som frihedskæmpere.

I 1941 opfordrede den danske regering danskere til at deltage i krigen på Østfronten, men efter 1945 blev de, der fulgte opfordringen, straffet med i gennemsnit to års fængsel.

Så hellere Erik Scavenius, der aldrig ændrede holdning og vedstod alt, hvad han havde gjort.

X

Så krige er svære at orientere sig i. Ven og fjende kan hurtigt skifte. Forræderi er kun et spørgsmål om, hvornår man skifter mening.

Krigene lærer os noget om menneskets natur, som vi ikke kender så godt eller tydeligt i fredstid: omskifteligheden, forfalskningerne, orienteringsvanskeligheden, flagrende sjæle.

Men vi bør ikke undre os.

Vi kan læse det hele i vores Bibel.

I det gamle testamente hører vi om folkets troløshed, de dyrker guldkalven, der skal ikke ret meget til at flokkes om en ny leder.

Og i det nye testamente hører vi i påsken også om folkets slimede opførsel. De råber Hosianna ved Jesu indtog i Jerusalem, men allerede Langfredag råber de Korsfæst Ham. Korsfæst Ham.

Det samme folk, de samme mennesker – er blot vejrhaner der flytter sig efter vinden.

Vi burde vide det.

Vi burde ikke undres.

Vi erfarer det igen og igen.

X

Det bedste værn mod vejrhaner og vindbeutler burde være kristendommen.

Når vi er i en kirke, bør vi aldrig sige "I" eller "dem" eller "menneskene" – sådan i al almindelighed. Vi taler aldrig i kollektiver, i mængder, men vi taler om jeg og du og om næsten. Og næsten er ikke en mængde, en klasse, en race, en nation, men altid et andet konkret enkelt menneske,

Vi siger "jeg", og altid sætte spottet på én selv.

Hvad har jeg gjort? Har jeg svigtet? Måske ikke i krig, men i så mange andre af vore mange relationer.

Det begynder med én selv, ikke med de andre.

Og det er også det bedste værn til at modstå fremtidige tidsånder, ideologier, ekkokamre, modestrømninger. Sig jeg, og ikke os eller vi.

Du har et ansvar, også når du er medløber og efterplapper.

Men jeg indrømmer gerne: jeg har også sagt og bekræftet ord og sætninger, som er mig en vederstyggelighed – fordi det skal man. Ellers falder der brænde.

Hvem kan være en enlig sandhedsapostel i en verden med så meget vrøvl og panegyrik?

X

I Tyskland under nazismen var der ganske få, som ikke heilede. Der var endnu færre, der sagde nej.

En af dem var en rektor på et gymnasium i Berlin. Han skulle aflægge fører-ed for at kunne fortsætte som rektor, men det ville han ikke. Det bød ham imod. Hustruen tryglede ham om det, det gør alle andre jo også, det betyder ikke noget.

Men han ville ikke, og han indprentede til sin søn Joachim Fest de vigtige ord: *Sed etiam omnes, non ego.*

Det betyder: selv hvis alle andre, ikke jeg.

AMEN